

ORTADOĞU'DA GÜVENLİK, SAVUNMA VE SİLAHLANMA

EDİTÖRLER

MURAT YEŞİLTAŞ
RIFAT ÖNCEL

SETA

**ORTADOĞU'DA
GÜVENLİK, SAVUNMA
VE SİLAHLANMA**

ORTADOĞU'DA GÜVENLİK, SAVUNMA VE SİLAHLANMA

EDITÖRLER
MURAT YEŞİLTAŞ
RIFAT ÖNCEL

SETA

Murat Yeşiltaş

Yeşiltaş, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde doçent olarak çalışmakta olup uluslararası güvenlik, terörizm ve devlet dışı çatışmalar konusunda araştırmalar yapmaktadır. Aynı zamanda SETA Güvenlik Araştırmaları Direktörlüğü görevini sürdürmektedir. Burhanettin Duran ile birlikte *Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler* kitabını derlemiştir.

Rıfat Öncel

Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuştur. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisansını tamamlamıştır. ODTÜ'de aynı bölümde doktora eğitimini sürdürmektedir. Başlıca çalışma alanları nükleer strateji, silahlanma ve savunma politikalarıdır. SETA Güvenlik Araştırmaları Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır.

SETA Kitapları 71

ISBN: 978-625-7712-08-8

© 2020 SET Vakfı İktisadi İşletmesi

1. Baskı: Aralık 2020, İstanbul

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Editör: Mehmet Akif Memmi

Düzeltili: Mustafa Said İşeri, Hasan Hüseyin Çağırır

Kapak: Erkan Söğüt

Baskı ve Cilt: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA Kitapları

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org

İÇİNDEKİLER

Takdim	9
Ön Söz	11

BÖLÜM BİR

ORTADOĞU'DA SAVUNMA, GÜVENLİK VE SİLAHLANMA: TEMEL KAVRAMLAR, STRATEJİK EĞİLİMLER VE OYUNCULAR

MURAT YEŞİLTAŞ, RIFAT ÖNCEL

Giriş	13
Ortadoğu'nun Uluslararası Siyaseti ve Güvenlik Politikaları	17
Saldırı-Savunma Dengesi	29
Silahlanma Trendleri	33
Askeri Etkinlik	38
İnsan Kaynağı	43
Savunma Sanayii Politikaları	46

BÖLÜM İKİ

TÜRKİYE: YÜKSELEN BÖLGESEL OYUNCU

MURAT ASLAN

Giriş	49
Türkiye'nin Güvenlik Ortamı: Tehdit ve Riskler	50
Türkiye'nin Savunma Politikası	70
Türkiye'nin Savunma Kapasitesi ve Silahlanma Örüntüleri	76
Sonuç	86

BÖLÜM ÜÇ

İRAN: DEVRİMSEL KOPUŞ VE ASİMETRİK SAVUNMA

SAYYAD SADRI ALIBABALU

Giriş	89
Askeri Doktrinin Resmi Planlama Belgelerine Yansıması	91
Soğuk Savaş Döneminde İran'ın Askeri Doktrini	96
İran'ın Asimetrik Savaşının Tarihsel Oluşumu	100
Şehadet Kültürü	103
1990'lardaki İran'ın Askeri Doktrini	105
1990'larda Başlayan Askeri Üretimler ve Füze Sanayii	108
İHA ve SİHA	112
2000'lerde İran'ın Güvenlik Doktrini	114
2011'den İtibaren İran'ın Güvenlik Doktrini	116
İran'ın Nükleer Programı	118
Uygulama Kapasitesi	120
Değerlendirme	124

BÖLÜM DÖRT

İSRAİL: VAROLUŞSAL TEHDİT ALGISINDAN BÜYÜK STRATEJİYE

MERVE SEREN, YUSUF ÖZER

Giriş	127
İsrail Savunma ve Güvenlik Stratejisi	128
Silahlanma Yarışı: İsrail'in Askerileşmesi	135
İsrail'in Askeri Harcamaları ve Dış Yardım	148
İsrail Savunma Sanayii: Öz Savunma İmkan ve Kabiliyetleri	152
İsrail Savunma Sanayiinin Geleceği	168
Sonuç ve Genel Değerlendirme	171

BÖLÜM BEŞ

SUUDİ ARABİSTAN: SÜREKLİLİK İÇİNDE DÖNÜŞÜM

İSMAİL AKDOĞAN

Giriş	175
Savunmacı Peşine Takılma (1989-1999)	179
Yatıştırıcı Peşine Takılma (1999-2009)	189
Dengelemeden Savunmacı Peşine Takılmaya (2009-2019)	200
Sonuç ve Değerlendirme	214

BÖLÜM ALTI

MISIR: ABD-RUSYA SARKACINDA DENGİ ARAYIŞI

AHMET HÜSREV ÇELİK

Giriş	219
İkinci Dünya Savaşı Yaklaşırken	221
Soğuk Savaş Dönemi: Soğuk İlişkilerin Sıcak Savaşları	221
Soğuk Savaş'ın Soğuk Barışı	233
Camp David Sonrası Dönem	233
Camp David Sonrası Keskin Dönemeç: Arap Baharı	235
Sabırla Bekleyen Eski Dost: Rusya ile İlişkiler	239
Sonuç	244

BÖLÜM YEDİ

**İRAK: KAOSTAN DÜZEN ARAYIŞINA GÜVENLİK SAVUNMA
POLİTİKALARININ DEĞİŞİMİ**

FERHAT PİRİNÇÇİ

Giriş	247
2003 Öncesi Güvenlik ve Savunma Politikası	248
2003 Sonrası Dönem: Yeniden Yapılanma ve Çöküş Sarmalında Irak'ın Savunma Politikası	256
DEAŞ Sonrası Irak Ordusu	269
Sonuç	275

BÖLÜM SEKİZ

**ABD: ORTADOĞU'NUN GÜVENLİK VE
SAVUNMA MİMARİSİNİN ASLİ OYUNCUSU**

HAKAN KILIÇ

Giriş	277
ABD'nin Ortadoğu Savunma Politikasının Ortaya Çıkışı	281
Savunma Politikalarının Dayandığı Gerekçeler ve Stratejik Hedefler	285
ABD'nin Ortadoğu Kaynaklı Olarak Algıladığı Konvansiyonel ve Asimetrik Tehditler	288
Nükleer Yayılmacılık	291
Ortadoğu'da ABD Açısından Çin ve Rusya Kaynaklı Tehditler	294
Petrol Sevkiyatının Önlenmesi İhtimali	296
ABD'nin Ortadoğu'daki Askeri Varlığı ve İttifak Sistemi	299

ABD'nin Ortadoğu'ya Yönelik Silah Satışları	305
Balistik Füze Savunma Sistemi Açısından Ortadoğu'nun Önemi ve Bölgedeki Savunma Sistemleri	307
Değerlendirme	309

BÖLÜM DOKUZ

ÇİN: ORTADOĞU'NUN YENİ OYUNCUSU

GÜROL BABA

Giriş	315
Soğuk Savaş Sonrası Çin'in Savunma Politikasındaki Dönüşümler	316
Çin Dış ve Ekonomi Politikalarında Ortadoğu: Dönüşümler ve İhtiyaçlar	320
Çin'in Savunma Politikasında Ortadoğu: Amaçlar ve Araçlar	324
Çin'in Ortadoğu ile Askeri-Stratejik Etkileşimi: "Yumuşak Askeri Ayak İzi"	328
Çin-Ortadoğu Savunma İlişkilerinde Belirleyici Bir Etmen: Silah Ticareti	331
Sonuç	337

BÖLÜM ON

RUSYA: ESKİ OYUNCU YENİ ROL

ARDA MEVLÜTOĞLU

Giriş	339
Rusya Federasyonu'nun Savunma ve Güvenlik Politikaları	340
Askeri Doktrin	347
Askeri Reform	352
Devlet Silahlanma Programı	354
Nükleer Güçler	355
Kara Kuvvetleri	356
Hava Kuvvetleri	357
Deniz Kuvvetleri	358
Rusya'nın Savunma Politikalarında Ortadoğu	358
Ortadoğu'ya Gerçekleştirilen Savunma İhracatı	377
Sonuç	382

TAKDİM

Elinizdeki kitap SETA'nın uluslararası güvenlik ve savunma politikaları gibi alanlarda Türkçe literatüre yaptığı yeni bir katkıdır. Suriye iç savaşı, İran nükleer krizi, Irak'ın terörle mücadelesi gibi birçoğuna komşu olduğumuz güvenlik ve savunma problemlerinin yanı sıra bizi yakından etkileyen veya etkileyebilecek Libya'daki çatışma durumu, Körfez'deki silahlanma ve bölgesel güç geçişleri gibi hususlar Ortadoğu'nun Türkiye için ne kadar önemli bir coğrafya olduğunu gösteriyor. *Ortadoğu'da Güvenlik, Savunma ve Silahlanma* bu gibi problemleri güvenlik alanlarını, meselenin özüne inmek suretiyle yani ilgili devletlerin savunma politikalarının oluşturulması sürecine odaklanarak ele alıyor. Bu şekilde savunma politikalarının oluşmasında hem tarihsel süreçlerin hem de bugünkü uluslararası güvenlik ortamının rolünü birlikte inceliyor.

Kitapta Türkiye, Suudi Arabistan, Mısır, Irak, İsrail ve İran gibi bölge devletlerinin yanı sıra ABD, Rusya ve Çin gibi Ortadoğu'da da etki ve nüfuz sahibi aktörler yer alıyor. Dolayısıyla kitap bir bölge olarak Ortadoğu'yu izole bir şekilde ele almaktan ziyade büyük güçlerin stratejik algılamalarında bölgenin nasıl bir yerde konumlandığını da ortaya koymak suretiyle karşılaştırmalı ve etkileşimli bir okuma im-

kanı sunuyor. Kuşkusuz ki bugün Ortadoğu'da savunma politikaları, güvenlik ilişkileri ve silahlı çatışmalar –Suriye ve Libya'daki iç savaşların en belirgin şekilde gösterdiği gibi– uluslararası aktörlerden bağımsız olarak düşünülemez. Bu kapsamda ABD'nin işgal hareketleri, ulus inşa girişimleri ve güvenlik garantileri sonucunda ortaya çıkan bir güvenlik durumunun yanı sıra Rusya'nın çatışmalara yoğun bir şekilde askeri müdahalesi ve Çin'in bölgeye giderek artan silah satışları kitabın tartıştığı temel meseleler olmasıyla önem arz ediyor.

Kitap Ortadoğu'da bölgesel güç olma potansiyeli taşıyan veya bir zamanlar bu potansiyele sahip olmuş ülkeleri incelemek suretiyle hem bugünkü güç ilişkilerine ve savunma politikalarına dair bir perspektif sunuyor hem de tarihsel güç geçişlerini ortaya koyuyor. Günümüzde Ortadoğu politikalarında güç merkezlerinin Mısır, Suriye ve Irak'tan Körfez ülkeleri ve İran'a kaydığını net bir şekilde görebiliyoruz. Diğer taraftan Türkiye tam manasıyla bir Ortadoğu ülkesi olmasa da bölgesel krizlerde ve politikalarda diğer aktörler tarafından görmezden gelinemeyecek derecede büyük rol oynuyor. Bölgede güç dağılımındaki bu değişim kaçınılmaz olarak savunma politikalarını ve müttefiklik ilişkilerini de etkiliyor. Örneğin Arap Baharı sonrası bazı yeni bölgesel yakınlaşmaların ve gerginliklerin ortaya çıktığını Suriye, Libya, Yemen, Doğu Akdeniz gibi birçok kriz ve çatışma alanlarında geçtiğimiz birkaç yılda görmüş durumdayız. Diğer taraftan kitap uluslararası silah ticareti ve bunun getirdiği gerek siyasi gerekse teknik bağımlılıkları da sunmasıyla bölgenin nasıl bir silah pazarı ve silah deneme alanı haline geldiğini ortaya koyuyor. *Ortadoğu'da Güvenlik, Savunma ve Silahlanma* kitabı bahsedilen tüm bu önemli güvenli problemlerini tartışarak Türkçe literatürde eksikliği hissedilen bir alana değerli bir katkı sunuyor.

Prof. Dr. Burhanettin Duran
SETA Genel Koordinatörü

ÖN SÖZ

Ortadoğu'da Güvenlik, Savunma ve Silahlanma kitabının dayandığı ve gerçekleştirmek istediği üç husus bulunmaktadır: Birincisi bu kitap Türkiye'de savunma çalışmaları alanındaki literatür boşluğunu bir nebze de olsa doldurmayı amaçlamaktadır. Güvenlik çalışmaları alanının dahi tam manasıyla yeşermediği bir akademik iklimde savunma çalışmaları alanında neredeyse yok denecek kadar az sayıda eser yer almaktadır. İkincisi kitap savunma politikalarını yalnızca savunma sanayii dinamikleriyle veya silah sistemleri yönleriyle değil dış ve güvenlik politikasıyla ilişkisi bağlamında ele almayı hedeflemektedir. Bu kapsamda müttefiklik ilişkileri, dış politika tercihleri, silah alım-satımları ve benimsenen doktrinler gibi hususlar birlikte ve etkileşim içinde incelenmektedir. Üçüncüsü kitap hem Ortadoğu ülkelerini hem de Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Rusya gibi büyük devletlerin Ortadoğu ile savunma ilişkilerini incelemek suretiyle daha kapsamlı ve anlamlı bir perspektif vermeyi amaçlamaktadır. Modern dönem boyunca dış müdahalelerin eksik olmadığı bir bölge olması sebebiyle büyük güç politikalarından bağımsız savunma ilişkilerinin incelenmesi Ortadoğu için düşünülemeyecektir. Kitabın bu üç amacını yerine getirmesini ve okuyucu tarafından beğeniyle karşılanmasını umuyoruz.

Bu kitaba yazdıkları bölümlerle değerli katkılarda bulunan ve eserin oluşmasını sağlayan hocalarımız ve araştırmacılarımıza en içten teşekkürlerimi sunarım.

Murat Yeşiltaş
Ankara, Kasım 2020

BÖLÜM BİR

ORTADOĞU'DA SAVUNMA, GÜVENLİK VE SİLAHLANMA: TEMEL KAVRAMLAR, STRATEJİK EĞİLİMLER VE OYUNCULAR

MURAT YEŞİLTAŞ*
RIFAT ÖNCEL**

GİRİŞ

Modern Ortadoğu'nun kuruluşundan bu yana bölgede süregelen güvenlik ve istikrar sorunu günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Geçtiğimiz iki on yılda Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Irak'ı işgaliyle ortaya çıkan ve 2010'dan itibaren halk ayaklanmalarıyla zirve noktasına ulaşan güvenlik krizi bölgeyi giderek daha militarize bir hale getirmiş, yeni bir güvensizlik dalgasının oluşmasına da neden olmuştur. Bu güvensizlik dalgasının en temel özelliği çok boyutlu bir yapıya sahip olmasıdır. Devlet yapılarının çökmesi beraberinde otorite boşluğu ve devlet dışı silahlı gruplar ile terörizmin yayılması Ortadoğu ölçeğine yayılmış güvensizlik dalgasının karakteristik özellikleri arasında yer almaktadır.¹ Bu durum Ortadoğu'da geleneksel güvenlik mimarisinin önemli bir değişim baskısıyla karşı karşıya gelmesine

* Doç. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

** Doktora Öğrencisi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

¹ Murat Yeşiltaş ve Tuncay Kardaş (ed.), *Non-state Armed Actors in the Middle East: Ideology, Geopolitics and Strategy*, (Palgrave MacMillan, New York: 2018); Türkçe yayımlanmış başka bir derleme çalışma için bkz. Murat Yeşiltaş ve Burhanettin Duran (ed.), *Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler: Şii Milisler, Vekil Güçler ve Terör Örgütleri*, (SETA Yayınları, İstanbul: 2019).

neden olmaktadır. İşgal edilen, çöken veya zayıflayan devletler üzerinde nükseden bölgesel güç mücadelesi ve güvenlik rekabeti Ortadoğu'nun geleneksel uluslararası ilişkilerini eskiye nazaran daha istikrarsız hale getirmiş, güvenlik ikilemlerinin yanında mezhepsel gerilimleri de başka bir istikrarsızlık unsuru olarak ortaya çıkarmıştır.

Özellikle 2019 boyunca yaşanan bir dizi gelişme Ortadoğu'da mevcut olan güvensizliğin şiddetini ve uluslararası sistem için oluşturabileceği istikrar bozucu unsurları göstermektedir. Yemen'de süren iç savaşın yanı sıra Haziran 2019'da İran'ın ABD'ye ait gelişmiş keşif İHA'sını düşürmesi, ABD Başkanı Donald Trump'ın misillemeden son anda vazgeçtiği iddiası, Eylül'de Suudi Arabistan'a ait iki büyük petrol rafinerisine İHA ve seyir füzeleriyle yapılan saldırılar ve sonrasındaki petrol arz problemi bölgede kısa vadede bir istikrarın uzak olduğunu işaret etmektedir. Öte yandan ABD'nin İran'ın, Yemen'den Suriye'ye uzanan vekalet savaşı stratejisinin en önemli yürütücülerinden olan Kasım Süleymani'yi Irak'ta bir hava saldırısında öldürmesi ve ardından İran'ın karşı balistik füze saldırısıyla ABD'nin Irak'taki askeri üslerine yönelik mukabelede bulunması Ortadoğu'da zaten kırılğan olan güvenlik mimarisini devletler arası bir savaşa dönüştürme riskini gündeme getirmiştir.²

Geride bıraktığımız süreç dikkate alındığında Ortadoğu ölçeğinde diplomasi yollarının sonuna kadar aranmasından ziyade sıklıkla askeri araçlara başvurulduğu gözlemlenmektedir. Devletler bir yandan silahlanmaya devam ederken diğer yandan da edindikleri silahlarla çatışma ortamlarına dahil olmaktadır. Öyle ki bölge yeni silah sistemlerinin test alanına dönüşmüştür. Çatışmalar yalnızca konvansiyonel unsurlar tarafından değil paramiliter güçler ve asimetrik hareket icra eden çeşitli aktörler tarafından da yürütülmektedir.³ Devletler tarafından desteklenen vekil aktörler Suriye, Yemen ve Libya gibi ülkelerde önemli istik-

² Ferhat Pirinççi, "Kasım Süleymani Sonrası Ortadoğu", *SETA Analiz*, Sayı: 305, (Ocak 2020).

³ Ahmet Keser, *Özel Askeri Şirketlerin Küresel Yayılımı*, (SETA Rapor, İstanbul: 2020).

rarsızlık unsurları teşkil etmekte, çatışmaların seyrine ve yoğunluğuna ciddi etkiler yapmaktadır.⁴

Öte yandan ihtiyaç duyulan askeri donanımın devasa boyutlara çıkması ve bunun yanında daha bağımsız dış politika izleme ve prestij kazanma motivasyonları bölge devletlerini kendi savunma sanayii altyapılarını kurmaya yöneltmiştir. Bu şekilde bölgenin büyük silah tedarikçisi olan ABD ve Rusya gibi ülkelerden daha bağımsız güvenlik, dış politika ve savunma doktrinleri oluşturulabileceği ve izlenebileceği düşünülmektedir. Geleneksel olarak savunma sanayii altyapısı kurma girişimleri Ortadoğu'da başarısız olsa da Türkiye, İsrail ve kısmen de İran gibi başarılı örnekler mevcuttur.⁵ Ancak son yıllarda bölgenin savunma stratejilerinin ve savunma sanayii altyapısının kayda değer bir dönüşümden geçtiğini söylemek mümkündür. Özellikle Türkiye gibi ülkelerin hem ulusal savunma politikasında hayata geçirdiği yeni yaklaşım hem de küresel silah pazarında bir oyuncuya dönüşme arayışının bölge ülkelerini de benzer bir stratejik eğilime ittiği görülmektedir. Bu yeni durum Ortadoğu'yu müstakil ama küresel sistemle entegre bir alt bölgesel sistem olarak savunma çalışmalarının konusu haline getirmektedir.

Bu kitapta Soğuk Savaş sonrasında günümüze Ortadoğu'nun değişen güvenlik ortamı, silahlanma eğilimleri, devletlerin tehdit algıları ve buna karşı ürettikleri savunma politikalarının tartışılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda kitap Ortadoğu'daki başlıca devletlerin ve küresel çapta askeri etkisi bulunan ülkelerin bölgeye yönelik savunma politikalarını derinlemesine incelemektedir. Buradan hareketle kitapta Türkiye, İran, İsrail, Suudi Arabistan, Mısır ve Irak'ın yanı sıra ABD, Rusya, Çin'in de savunma politikalarında Ortadoğu'nun yeri hem tarihsel bağlama oturtulmakta

⁴ Andreas Krieg ve Jean-Marc Rickli, *Surrogate Warfare: The Transformation of War in the Twenty-First Century*, (George Town University Press, Washington D.C.: 2019).

⁵ Florence Gaub ve Zoe Stanley-Lockman, "Defence Industries in Arab States: Players and Strategies", *European Union Institute for Security Studies*, Sayı: 141, (Mart 2017).

hem de özellikle Arap Baharı ile birlikte yaşanan dönüşüm irde-
lenmektedir. Devletlerin savunma politikalarının genel olarak ulu-
sal güvenlik stratejilerinde nasıl bir düzleme oturmakta olduğu ve
diğer taraftan bu savunma politikalarının ilgili ülkenin dış politika
davranışlarını ne şekilde yönlendirdiği kitabın odaklandığı konu-
ların başında gelmektedir.

Bu kapsamda kitapta cevabı aranacak sorular şu şekilde sıralana-
bilir:

- Devletlerin tehdit algısı nedir ve nasıl oluşmaktadır?
- Bu algının konvansiyonel ve asimetrik boyutları neler-
dir?
- Devletlerin savunma politikası genel güvenlik strateji-
lerinde nereye oturmaktadır?
- Müttefiklik ve silahlanma örüntüleri savunma politika-
sının oluşturulmasında nasıl bir rol oynamaktadır?
- Devletlerin silahlanma stratejilerinde bir saldırı-savun-
ma dengesi bulunmakta mıdır yoksa yalnızca saldırı
veya savunma değeri olan silah sistemlerine mi yatırım
yapılmaktadır?
- Ortadoğu'da yerli savunma sanayii kurma girişimleri-
nin motivasyonları nedir ve geleceği nasıl şekillenebilir?

Bu sorular etrafında bir durum tespiti yapmayı amaçlayan kitap
aynı zamanda Türkiye'nin savunma stratejisinde dikkate alması gere-
ken bölgesel güç dengelerini de değerlendirmektedir.

Birinci bölümde mezkur konulara dair bir bakış açısı oluşturma
gayesiyle kitabın içeriğiyle alakalı bazı teorik ve kavramsal tartışma-
lar sunulmaktadır. Öncelikle Ortadoğu'daki savunma ilişkilerinin
geçmişten bugüne evrimi, sonrasında ise strateji, doktrin, saldırı-
savunma dengesi, silahlanma, askeri etkinlik, insan kaynağı ve
savunma sanayii politikaları gibi başlıklarda teorik bazı tartışmalara
yer verilmektedir.

ORTADOĞU'NUN ULUSLARARASI SİYASETİ VE GÜVENLİK POLİTİKALARI

Gerek küresel güçlerin savunma politikalarında Ortadoğu'nun ne tür bir yer işgal ettiği gerekse bölgesel savunma ilişkilerinin analiz edilebilmesi için öncelikle Ortadoğu'nun stratejik ortamındaki önemli değişikliklerin açıklanması gerekmektedir. Ortadoğu'nun tarihsel olarak güvenlik ortamını oluşturan temel dinamik küresel jeopolitik mücadelenin ana eksenlerinden birini teşkil etmesidir. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde modern Ortadoğu'nun kurulum safhasında Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışıyla İngiliz imparatorluk düzeni arasında küresel mücadelenin cephelerinden biri olan bölge İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından da İngiliz düzeninin sona erişiy-le Amerikan düzeninin bölgeye nüfuzu arasında sıkışmıştır. Öte yandan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)-ABD küresel rekabeti yeni dönemde bölgeyi bölge dışında küresel bir rekabet eksenine bağlamıştır. Bu nedenle Ortadoğu'nun tarihsel güvenlik ortamındaki dönüşümünü ele alırken küresel, bölgesel ve ulusal ölçekli kademeli bir anlayış çerçevesinde tahlil yapmak gerekmektedir.

SSCB-ABD rekabeti altında Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu'yu istikrarsızlaştıran en önemli bölgesel ölçekli unsur İsrail devletinin 1948'te kuruluşunu müteakip başlayan Arap devletleri ile arasında gerçekleşen savaşlardır. Bu savaşlar sonucunda İsrail itiraz edilen sınırlarını daha fazla genişletmiş ve Arap milliyetçiliği doruk seviyesine ulaşmıştır. Arap milliyetçiliğinin yükselişi ve SSCB'nin özellikle Mısır ile kurduğu ortaklık Ortadoğu'daki savunma politikaları ve güvenlik ilişkilerini yakından etkilerken bölgesel ölçekli bir jeopolitik yapının da ortaya çıkması sağlanmıştır. Bu anlamda 1957'de yayımlanan Eisenhower Doktrini Sovyetler'in Ortadoğu'da oluşturmaya çalıştığı etki alanının önüne geçmeyi amaçlaması bakımından küresel düzeydeki jeopolitik mücadele ile bölgesel ölçekli jeostratejik kapışmanın iç içe geçmesini beraberinde getirmiştir.⁶ 1970'lerde Arap milletçiliğinin gerilemeye başlaması, Mısır-SSCB

⁶ Ferhat Pirinççi, *Silahlama ve Savaş: Ortadoğu'daki Silahlama Girişimlerinin Küresel ve Bölgesel Güvenliğe Etkileri (Soğuk Savaş Dönemi)*, (Dora Yayınları, Bursa: 2010).

İç çatışma dinamikleri ve uluslararası istikrarı etkileyen krizlerle Ortadoğu sık sık gündeme geliyor. Ortaya çıkan güvenlik sorunları sadece bölgeyi değil Türkiye ve diğer komşu ülkeleri de derinden etkiliyor.

Ortadoğu'da Güvenlik, Savunma ve Silahlanma bu güvenlik sorunlarının sebeplerini ve sonuçlarını ortaya koyma çabasının bir ürünüdür. Bu doğrultuda bölgesel ve küresel güçlerin güvenlik stratejileri, savunma politikaları ve silahlanma trendleri kitapta incelenmiştir. Ayrıca savunma ilişkileri ile güvenlik stratejileri arasında bağ kurarak bunun dış politikaya yansımaları ele alınmaktadır. Bu parametreler çerçevesinde ABD, Çin ve Rusya'nın yanında Türkiye, İran, İsrail, Mısır, Irak ve Suudi Arabistan kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu yönüyle *Ortadoğu'da Güvenlik, Savunma ve Silahlanma* alanla ilgili öncü eserlerden biridir ve pek çok çalışmaya da kaynaklık edecektir.

MURAT YEŞİLTAŞ • RIFAT ÖNCEL • MURAT ASLAN • SAYYAD SADRI ALIBABALU
MERVE SEREN • YUSUF ÖZER • İSMAİL AKDOĞAN • AHMET HÜSREV ÇELİK
FERHAT PİRİNÇÇİ • HAKAN KILIÇ • GÜROL BABA • ARDA MEVLÜTOĞLU

